

STATI INU OBSTATI

REVIJA ZA VPRAŠANJA PROTESTANTIZMA

ISSN 1408-8363
OKTOBER 2013

17-18/13

IZ VSEBINE

Lucijan Adam

Dalmatinov prispevek pri
slovenski protestantski pesmarici

Vincenc Rajšp

Trubarjev predgovor k Noviga
testamenta pvslednemu deilu

Peter Kovačič Peršin

Slovenska Rimskokatoliška cerkev
50. let po 2. vaticanskem koncilu

Vinko Ošlak

Kristus in krščanstvo z ozirom
na katolicizem in protestantizem

Leon Novak

Izpovedujoča cerkev

Luka Ilič

Vlačić Ilirik v teoloških
kontroverzah 16. stoletja

Bilo je povedano

Ludwig Theodor Elze

STATI INU OBSTATI

REVIJA ZA VPRAŠANJA PROTESTANTIZMA

Izdaja Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar

Beethovnova 9, 1000 Ljubljana

Predstavnik:
mag. Viktor Žakelj, predsednik

Glavni urednik
dr. Marko Kerševan

Uredniški odbor
dr. Mihael Glavan, ddr. Igor Črdina,
dr. Matjaž Kmecl, mag. Violeta
Vladimira Mesarič Jazbinšek,
dr. Vincenc Rajšp, dr. Ciril Sorč,
dr. Cvetka Hedžet Tóth,
Nenad Hardi Vitorović

Odgovorni urednik
Dušan Voglar

Oblikovalec in tehnični urednik
Kazimir Rapoša

info@drustvo-primoztrubar.si
marko.kersevan1@guest.arnes.si

Tisk Cicero Begunje d. o. o. 2013

17-18/2013

VSEBINA

	5	Beseda urednika, <i>Marko Kerševan</i>
RAZPRAVE, ŠTUDIJE	10	<i>Silvano Cavazza</i> : »Nenavadna osebnost«. Profil Petra Pavla Vergerija.
	27	<i>Lucijan Adam</i> : Dalmatinov prispevek pri slovenski protestantski pesmarici
	50	<i>Hans Peter Großhans</i> : Vlačić in Božja beseda: spor s Kasparjem Schwenckfeldom
	61	<i>Cvetka Hedžet Tóth</i> : Subjektivnost onstran (tostran) subjekta
ŠTUDIJSKI VEČERI	74	<i>Vincenc Rajšp</i> : Trubarjev predgovor k <i>Noviga testamenta poslednemu delu</i>
	91	<i>Violeta Vladimira Mesarič Jazbinšek</i> : Žensko duhovništvo
	106	<i>Peter Kovačič Persim</i> : Slovenska Rimskokatoliška cerkev 50 let po 2. vatikanskem koncilu
	122	<i>Božidar Debenjak</i> : Je Marija Magdalena umrla v Provansi? Kaj o tem beremo v »Slavi vojvodine Kranjske«
	140	<i>Marko Kerševan</i> : Marijino čaščenje in ljudska religioznost: protestantski pogled od Trubarja do danes
	166	<i>Vinko Ošlak</i> : Kristus ali krščanstvo z ozirom na katolicizem in protestantizem
	208	<i>Leon Novak</i> : Izpovedujoča cerkev, Bekennende Kirche
	217	<i>Luka Ilič</i> : Matija Vlačić Ilirik v teoloških kontroverzah 16. stoletja
BILO JE POVEDANO	239	<i>Ludwig Theodor Elze</i> : Univerza v Tübingenu in študentje iz Kranjske
	248	Pojasnilo, <i>Dušan Voglar</i>

VSEBINA

RAZGLEDI, VPOGLEDI	250	<i>Luka Vidmar idr.</i> : Pobuda za spremembo historično napačne spominske plošče pred ljubljanskim magistratom
	256	<i>Marko Kerševan</i> : Ob pobudi za spremembo plošče
	261	<i>Božidar Debenjak</i> : Še o evangeličanskih knjigah v ognju. Kaj nam pove Valvasor
	267	<i>Vincenc Rajšp</i> : Reformacija v hrvaških zgodovinskih deželah
	270	<i>Cvetka Hedžet Tóth</i> : Živi Kierkegaard
	273	<i>Marko Kerševan</i> : Vlačičev zbornik
PORTRETI	279	<i>Mihael Glavan</i> : Branko Berčič
PREVODI	287	<i>Primož Trubar</i> : Posvetilo pobožnim ženskam
KRONIKA	292	<i>Danilo Türk</i> : Govor ob dnevu reformacije v Ljubljani 2012
POVZETKI	296	Synopses, Zusammenfassungen
SODELAVCI	307	Sodelavci te številke

BESEDA UREDNIKA

Težišče dvojne številke devetega letnika revije je tokrat spet zgodovinski protestantizem 16. stoletja s svojimi osebnostmi. O tem pričajo prispevki o Petru Pavlu Vergeriju, Juriju Dalmatinu, Matiji Vlačiću Iliriku in Kasparju Schwenckfeldu, pa spet tudi o Trubarju; o tem govorijo prikazi simpozijev, pa obnovitev spomina na Elzejevo študijo o kranjskih študentih na univerzi v Tübingenu v 16. stoletju ....

Revija se pri tem ni izognila tradicionalni središčni temi slovenske protestantistike: obravnava prispevka protestantov pri nastajanju slovenskega knjižnega jezika in literature. Za to govori analiza Dalmatinovega dela pri slovenski protestantski pesmarici, članek o Trubarjevem predgovoru k prevodu Nove zaveze in na poseben način *hommage* Branku Berčiću, posebej zaslužnemu prav za bibliografsko in bibliotekarsko obravnavo slovenskih protestantskih tiskov 16. stoletja. Vendar pa je revija tokrat posegla predvsem – recimo temu tako – v obrobje: k osebnostim, ki so običajno na robu zanimanja slovenske protestantistike, saj jih obravnava le, ker so in kolikor so vplivale na osebe in dogajanja, ki so v središču njenega zanimanja. Vergerij in Vlačić sta že kot Istrana tudi geografsko že na meji »slovenskega prostora«. Obravnava teh osebnosti zgolj po meri njenega vpliva na slovensko jezikovno in literarno dogajanje (ter podoba, ki sta jo pri tem dobili v slovenskem kulturnem prostoru) pa je prej ko ne neprimerna in tudi krivična. Ne le zaradi celovitosti spomina, ki smo jim ga dolžni, ampak tudi zaradi nesporne pomembnosti njihovega dela in aktualnosti marsikaterega njihovega dosežka ali izziva. Mislim, da je zato Vlačić upravičeno deležen pozornosti v več prispev-

kih v reviji, Vergerij pa je v Cavazzovi predstavitvi celo dobil prvo mesto v letošnji številki. Vlačič ni bil le teološki mentor Sebastijana Krelja in voditelj zagrizenih »flacijancev«, ki jim Trubar ni pritrjeval, Vergerij pa je zanimiv in pomemben še po čem drugem kot samo po sodelovanju in sporih s Trubarjem.

Kontrapunkt glavnemu poudarku na zgodovinskem protestantizmu je članek o Sørenu Kierkegaardu ob 200. obletnici njegovega rojstva. Čeprav je seveda tudi on že zgodovinska osebnost, je njegovo delo (p)ostalo znano predvsem po odmevih v sodobni filozofiji in etiki (eksistencializem) in sodobni teologiji (dialektična teologija Karla Bartha). Kot oster kritik institucionalnega krščanstva, v prvi vrsti seveda domače danske luteranske cerkve, je hkrati tako afirmiral in poglobil – protestantsko – pojmovanje človekove notranjosti, subjektivnosti, individualnosti, odgovornosti, svobode, nasprotovanja vsakršni samozadostnosti, da ima več kot upravičeno mesto tudi v »reviji za vprašanja protestantizma«.

RAZPRAVE, ŠTUDIJE začenjamo z dokumentiranim novim prikazom »nenavadne osebnosti Petra Pavla Vergerija«, ki ga je napisal ugledni tržaški italijanski zgodovinar Silvano Cavazza. Vergerij je kot koprski škof skupaj s Koprom postal (tudi) naša dediščina in zato skrb tudi slovenske protestantistike (ne le zaradi svojih zvez s Trubarjevimi jezikovnimi prizadevanji). Ne po naključju je Vergeriju posvetil enega svojih zadnjih romanov istrski pisatelj Fulvio Tomizza (*Il male viene dal nord*, Mondadori, Milano 1984): kdor pozna Tomizzo, ve, da bi tudi ta roman zaslužil prevod v slovenščino. Prispevek Lucijana Adama o Dalmatinu se opira na disertacijo, ki jo je nedavno zagovarjal na primorski univerzi v Kopru. Z dovoljenjem avtorja Hansa Petra Großhansa smo iz zbornika simpozija o Vlačiču prevedli razpravo, ki pokaže na pomembnost Vlačičevega dela z vidika razvoja hermenevtike; hkrati pa nas seznanja tudi z delom Kasparja Schwenckfelda, ki ga sicer vsaj po imenu poznamo iz Trubarjevih kritičnih opazk (več je o Schwenckfeldu in Trubarju pisal Jonatan Vinkler v zborniku Saše Jeršeta *Vera in hotenje*, Ljubljana, Slovenska matica 2009). Cvetka Hedžet Tóth v razpravi o Kierkegaardu – spodbujeni tudi s simpozijem o njem, o katerem poroča v rubriki *Razgledi, vpogledi* – med drugim poudari in osmisli možnost ter naravnost nujnost branja

Kierkegaard s stališča etike, kar je izziv in spodbuda tako za ateiste kot teiste.

ŠTUDIJSKI VEČERI Slovenskega protestantskega društva – vsako tretjo sredo v mesecu v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani – so bili tudi letos po vsebini in pristopu raznovrstni in taka je seveda tudi rubrika, ki prinaša predavanja, kakor so jih avtorji pripravili za objavo (Igor Grdina, ki je govoril o odprtih vprašanih raziskovanju Trubarjevega dela in protestantizma, je obljubil članek za leto 2014). Dve predavanji sta bili namenjeni dvema najbolj markantnima osebama reformacije iz naših krajev: Vincenc Rajšp analizira Trubarjev predgovor k zadnjemu delu *Nove zaveze*, Luka Ilič pa panoramsko in dokumentirano predstavlja Vlačičevo udeležbo v ključnih teoloških polemikah srednjeevropske reformacije. Iličevo predavanje nam hkrati posredno prikaže teološka in politična razmerja in razmere v protestantskih okoljih 16. stoletja, kjer je – drugače kot v Trubarjevi domovini – protestantska reformacija zmagala in so bila v ospredju znotrajprotestantske diskusije in spori, ne pa nujno spopadanje s katoliško politično in cerkveno oblastjo. Dobljena slika nam omogoča tudi boljši uvid v koordinate in usmeritve takratnega Trubarjevega delovanja. Peter Kovačič in Vinko Ošlak v svojih predavanjih obsežno – in kritično – govorita (tudi) o katoliški cerkvi v zgodovini in danes, in sicer v neposredni (Ošlak) ali posredni (Kovačič) primerjavi s prav tako kritično predstavljenim protestantizmom – vsak z vidika svojega dojemanja bistva krščanstva oziroma Kristusovega evangelija. Primerjavi katoliškega in protestantskega pristopa je posvečeno tudi predavanje Marka Kerševana, in sicer ob vprašanju Marijinega čaščenju od Trubarja do danes. Vprašanje odnosa do žensk in ženskega v krščanskih cerkvah je bilo deležno kritične predstavitve ob še eni – danes in v perspektivi verjetno ključni – temi katoliško-protestantskega razhajanja, ob ženskem duhovništvu. Predstavila jo je Vladimira Mesarič Jazbinšek, evangeličanska duhovnica in namestnica vikarja v Slovenski vojski. Tema je posredno odmevala tudi v Debenjakovi predstavitvi pisanja Janeza Vajkarda Valvasorja oziroma njegovega (protestantskega) pomočnika Erasma Franciscija o Mariji Magdaleni v Slavi vojvodine Krajnske. Leon Novak je v predavanju prikazal nemško protestantsko Izpovedujočo cerkev (Bekennende Kirche) in njeno

nasprotovanje nacizmu in še posebej tako imenovanim Nemškim kristjanom iz vrst protestantov, ki so nacizem podpirali; eden najbolj vidnih protestantskih nasprotnikov Nemških kristjanov Dietrich Bonhoeffer je bil kot zarotnik proti Hitlerju usmrčen skupaj z admiralom Canarisom in drugimi. Ključnega dokumenta Izpovedujoče cerkve, se pravi Barmenske teološke deklaracije iz leta 1934, se bomo posebej spominjali prihodnje leto ob njeni 80. obletnici. Mimogrede: odnosu koroških protestantov do Hitlerja in nacionalsocializma je posvečena tudi letošnja razstava v Evangeličanskem kulturnem centru oziroma muzeju, ki ga je ustanovil Oskar Sakrauski v Brezah (Fresach) na Koroškem (lanskoletna razstava je bila posvečena Primožu Trubarju). Razstavo je pripravil mlajši avstrijski zgodovinar Alexander Hanisch Wolfram, katerega razpravo o protestantih in Slovencih na avstrijskem Koroškem smo objavili v lanski dvojni številki naše revije.

Rubrika BILO JE POVEDANO spomni na študijo prvega duhovnika v 19. stoletju obnovljene nemške protestantske cerkvene občine v Ljubljani Ludwiga Theodorja Elzeja o kranjskih študentih na univerzi v Tübingenu. Elze je študijo napisal ob praznovanju 400. obletnice tübingenske univerze, ki mu je zanjo podelila nagrado.

RAZGLEDI, VPOGLEDI seznanjajo z razpravo o (ne)ustreznosti napisa na spominski plošči o sežigu knjig v Ljubljani v času reformacije. Stališče Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar ob pobudi za spremembo sedanjega napisa je bilo od vsega začetka, da je treba napis uskladiti s preverjenimi dejstvi – temu je sledil tudi skupen dogovor pobudnikov spremembe in predstavnikov društva in predlog novega besedila, ki je bil poslan Mestni občini Ljubljana. Trije zapisi so namenjeni trem simpozijem: Vincenc Rajšp poroča o simpoziju o reformaciji hrvaških zgodovinskih deželah v Zagrebu, Cvetka Hedžet Tóth piše o simpoziju o Kierkegaardu v Ljubljani junija 2013, Marko Kerševan o zborniku z mednarodnega simpozija o Matiji Vlačiču v Labinu leta 2010. Naj ob tem spomnim, da so hrvaški jezikoslovci in literarni zgodovinarji tvorno sodelovali na jubilejnem simpoziju v Ljubljani ob Trubarjevem letu 2008 (glej zbornik *Reformacija na Slovenskem*, Obdobja 27, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010). Čas je, da v skupnem interesu za raziskovanje skupne

preteklosti na to odgovori z večjo raziskovalno pozornostjo do evropsko pomembne reformatorske osebnosti Matije Vlačiča tudi slovenska protestantistika. Naj bodo prispevki o njem v naši reviji spodbuda za to.

PORTRET zaslužnih za vednost o slovenskem protestantizmu in za slovensko protestantistiko je posvečen letos umrlemu profesorju Filozofske fakultete in začetniku študija bibliotekastva v Ljubljani dr. Branku Berčiču.

Rubrika PREVOD se s ponatisom Trubarjevega posvetila ženskam v novem slovenskem prevodu Edvarda Vrečka neposredno dotika že omenjene teme žensko duhovništvo. V njem Trubar poudarja zasluge žensk pri širjenju evangeljske vere na Slovenskem, njihovo vlogo v utrjevanju Cerkve pa utemeljuje s sklicevanju na *Novo* in *Staro zavezo*.

Revijo sklepa KRONIKA z objavo besedila dr. Danila Türka, ki je kot predsednik republike govoril na proslavi dneva reformacije v Cankarjevem domu v Ljubljani leta 2012, ko jo je pripravilo Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar.

In spet – devetič – hvala vsem, ki s svojim delom in prispevki omogočajo izhajanje naše doslej prve in edine revije za vprašanja protestantizma.

Marko Kerševan

UDC 929Vergerij P. P. ml.(1498-1564)
284.1:94(450)“15“

Silvano Cavazza

**“An unusual personality.” A profile of Peter Pavel Vergerij
(Pier Paolo Vergerio)**

The author considers an honest opinion of Peter Pavel Vergerij (1498 – 1564) was left by Heinrich Bullinger in a letter of 30 March 1562: “This was a truly unusual personality. He was a bishop and papal nuncio; in the meantime he converted to our faith, and then passed to the Lutheran side to suit the Duke of Württemberg. Now he would like to continue in this way.” Biographical events had a strong influence on Vergerij’s reputation. There have been considerably fewer discussions about his works, although he left an impressive number of Italian and Latin texts. They represent a very diverse production, which constantly drew an accusation of superficiality. Vergerij was born as a Venetian citizen in Koper, his professional pathway was decisively influenced by the position his elder brother Avrelij (Aurelio) achieved in Rome as a member of the secretarial office of Pope Clement VII. He became a member of the papal Curia and was soon entrusted with diplomatic business, first in Venice, and later in Vienna and Prague at the court of Ferdinand I (1533 – 1535). In Wittenberg he had a discussion with Luther. In those years he did not favour Protestantism and was concerned about the spread of the Reformation in Istria. In September 1536 he became Bishop of Koper. He attempted to reform religious life and the habits of the clergy. Like Erasmus, he opposed pious practices which had only an external character. But he still did not associate with Reformation ideas. Nevertheless in 1544 he was accused of heresy and recalled to Rome, but did not respond. At the Council of Trent he was unwelcome due to being investigated by the Inquisition. This probably occasioned the decisive switch in his attitude to the Roman Catholic Church. He left Italy when already 50 years old. In Switzerland he did not

agree with Calvin. He also constantly opposed every form of religious radicalism, such as was typical of the Anabaptists. But he was certainly no supporter of religious tolerance. In the autumn of 1553 he moved to the Württemberg region at the invitation of Duke Christopher and remained there until his death. He continued intense editorial and authorial activity in Italian and Latin at the Morhart printing press in Tübingen, where Primož Trubar also published his first two books. Vergerij first met Trubar personally in Ulm in 1555. The result of this meeting was the publication of the Slovene translation of Matthew's Gospel in the same year. The Slovene introduction was signed with the initials V.T. (i.e. Vergerij and Trubar). In the service of Duke Christopher he also returned to international politics and visited eastern Prussia, Lithuania and Poland after 1556. He was also in Vienna at the court of Maximilian of Habsburg. He published many books in Königsberg. Vergerij's religious convictions remain difficult to determine in the second half of his life as well. His writings in exile are typified by persistent and vehement opposition to the papacy. Precisely when he was in mortal danger, he declared he was convinced he did right in leaving Italy so he could »follow and embrace Jesus Christ, the crucified.« After numerous misunderstandings he was reconciled with Trubar in the last months of his life. According to the testimony of Vergerij's nephew, the Slovene Reformer was close to him and offered him comfort in his last moments of life as a fellow countryman.

UDC 929Dalmatin J.
821.1:274.5“15“

Lucijan Adam

Dalmatin's contribution in Slovene Protestant hymnals

Dalmatin's contribution in the development of Slovene Protestant hymnals was decisive. He possibly cooperated in Trubar's "first" proper hymnal of 1567, but definitely in that of 1574, which probably means that Dalmatin observed his "second father", "teacher" and "father in Christ" ("Vatter im Christo") at work and learnt from him, probably right at the beginning, at the birth of the hymnal. In 1575 probably also on the basis of translating the entire Bible and planning the publication of the Bible in Slovene, he cooperated in Trubar's *Three Spiritual Songs* and published there a translation of six psalms. Čerin considered that one of these, Psalm 91, could perhaps be regarded as Dalmatin's own hymn on the basis of the psalm. In fact, Dalmatin contributed the larger part – six out of the total of 11 hymns are his. In 1579 he published his own first proper hymnal, where he probably worked with Trubar – or at least took advice from him. Viewed

retrospectively, this hymnal can probably be considered an intermediate stage, a bridge to the hymnal of 1584, which represents the peak of Dalmatin's endeavours in editing, content and design within the development of Slovene Protestant hymnals. The 1584 hymnal was also the best designed of its period, illustrated and embellished with 15 woodcuts. Thus Dalmatin continued the work begun by Primož Trubar in this field. Dalmatin's endeavours for the contents, especially in the number of hymns and of authors represented, were complemented by Felicijan Trubar with his hymnal, published in 1595. With the extent of its texts and number of pages this was the most comprehensive Slovene Protestant hymnal. The tradition can be traced in the extant Prekmurje hymnal, the so-called *Martjanska pesmarica*, in which Dalmatin's hymns are also preserved.

UDC 929Vlačič M.
239:284.1 "15"

Hans Peter Großhans

Flacius (Vlačič) and God's Word: the conflict with Kaspar Schwenckfeld

With his *Clavis Scripturae sacrae* (*Key to the Holy Scriptures*) Matija Vlačič the Illyrian (Matthias Flacius Illyricus) made an important contribution to the development of hermeneutics in theology, philosophy and the humanities in general, as is mostly recognized. Vlačič had tackled hermeneutic problems earlier than in his *Clavis* (1567), for example, in his polemics with Kaspar Schwenckfeld in the years 1551 – 1559, where he showed his understanding of God's Word and a suitable interpretation of the Bible. The specific nature of Vlačič's interpretation of the Bible can be seen here. The controversy with Schwenckfeld centred on the relation between the Word and the Spirit with reference to the Christian faith, its origin and definition just as to the interpretation of the Bible itself. Vlačič's characteristic concept is that God does not give his Spirit without a medium, referring to Romans 10:17: "Faith through the proclamation, and the proclamation through the word of Christ". Vlačič considers God's being bound to these media as His free choice and not a human construction. From the standpoint of incarnational theology we can view Vlačič as a predecessor of the hermeneutical thesis in 20th-century Lutheran theology, according to which God in coming into the world at the same time *came to the word*. In Vlačič's view it was also important to reject strongly the difference between the literal and spiritual sense of the Bible. Precisely such a differentiation, he thought, veils the clarity of biblical messages and prevents the certainty which it could offer. Just as later in his *Clavis*, Vlačič did not view his hermeneutics as a special theological doctrine, although he developed it alongside the Bible; it should hold for the understand-

ing of other texts as well. Just like any other book, the Bible is also clear and understandable – it is by no means a book with seven seals. This is the condition that the knowledge of God – like any other knowledge – can penetrate to the human heart via the senses. Vlačić’s fundamental conviction about the theology of creation – entirely Lutheran – is that God in his relationship with people does not circumvent created human nature, but communicates with them in harmony with it.

UDC 141.32:929Kierkegaard S.

Cvetka Hedžet Tóth

Subjectivity beyond (beneath) the subject

The article, written on the occasion of the 200th anniversary of Søren Kierkegaard’s birth, addresses one of the most prominent topics of Kierkegaard’s thought, that there is a subjectivity which is the inner place of truth. Subjectivity is thus a means for self-appropriation and at the same time self-preservation. The choice and decision-making are exclusively a matter of freedom, and the passion of freedom is like an absolute choice, with the emphasis on absolute choices, absolute deeds rather than choices in the name of the absolute! Such a decision comes from within, it is the acting principle of subjectivity, and cannot come about without freedom. One’s own self is freedom, and it is here that Kierkegaard convincingly urges us with his passion of freedom, which is and remains a matter of choice, emphasizing that “I do not create myself, I choose myself. Therefore, while nature is created out of nothing, while I myself as an immediate personality am created out of nothing, as a free spirit I am born of the principle of contradiction, or born by the fact that I choose myself.” The article lays particular emphasis on the fact that, according to Kierkegaard, evil is also the human being’s choice, since “the good is for the fact that I will it, and apart from my willing it, it has no existence. This is the expression for freedom. It is so also with evil, it is only when I will it.” It is as if, through our freedom, we stepped into history, temporality, which is foremost human. Is this history, according to Kierkegaard, gazing more into the future or into eternity – we do not get any final answer here, because Kierkegaard’s basic attention was not devoted to this issue. Kierkegaard warns us that where we expect something absolute and divine to vouch for our decisions, we first and foremost and always stumble upon freedom; even when the masses storm the sky in the name of justice and equality. The individual, one of the most fundamental concepts of Kierkegaard, fights for freedom, and thereby fights “for the future, for either-or”.

UDC 930.85"15":929Trubar P.
94(497.4):28

Vincenc Rajšp

The preface to *Noviga testamenta pvsledni deil*

The article presents Trubar's Slovene preface to *Noviga testamenta pvsledni deil* (1577) in the broader framework of Trubar's prefaces in both Slovene and German to the publications of his translations of the New Testament, and especially of his German preface in the same book. Trubar generally counts the nobility within the sphere of the Slovene language, although he addresses the nobility in German, whereas he uses Slovene for the Slovene population. In his prefaces Trubar pays attention to different themes. In those to *Noviga testamenta pvsledni deil* he presents as a special danger to the Church, to which he belongs, the luxurious life of the nobility and the bourgeoisie, the egoistic converting to the papal Catholic Church or to the Muslim faith, the neglect of reading the Bible and lukewarmness, because some persons of the Lutheran Reformation were too indecisive in rejecting the Catholic Church.

UDK 279.1:271/279
273.4:305:262.14

Violeta Vladimira Mesarič Jazbinšek

Women's priesthood

The lecturer as a Lutheran woman priest and deputy of the army chief of chaplains in the Slovene Armed Forces speaks about her mission (cf. Mesarič Jazbinšek, 'Duhovna oskrba med vojaki' (Spiritual care among soldiers), *Stati inu obstati* 2012/15-16, 295-302), and at the same time presents a view of women's priesthood and of women in general, taking into account different sources and the literature and relevant discussions taking place within individual Christian churches, as well as the challenges in the ecumenical field, or in other words, in the field of cooperation between different Christian churches and the search for unity in diversity.

UDC 272(497.4):272
262.4.276.6

Peter Kovačič Peršin

The Slovene Roman Catholic Church 50 years after the Second Vatican Council

The Second Vatican Council brought a great hope that the Roman Catholic Church would step out on a path of re-shaping its structures and of dialogue with the world and that its modernization would make an essential contribution to the solving of big social problems, above all as regards establishing a new world order, to be founded on the equal rights of nations, to strive for preserving peace in the world and to set up a socially sustainable order for all societies, whether developed or not. At present the dominant conviction is that the Council succeeded only partially; the Catholic Church has not realized the basic purpose of the Council. The evaluation of one of the prominent Council theologians, Hans Küng, that the post-Council Church entered the path of reinstatement after the death of Pope Paul VI is justified. This happened in a still more radical form in the countries of transition, including Slovenia, because here there is also retaliation politics, which during the transition particularly sees communist ideology in the background of the achievements of a socialist social state. The article shows conditions in the Church in Slovenia by a detailed comparison of chapters and points from the Concluding Document of the Plenary Council of the Church in Slovenia *Izberi življenje* (*Choose Life*, 2001) on the one hand and especially from the Vatican Council's Pastoral Constitution concerning the Church in the Modern World *Gaudium et spes* and from the circular document of the Council Pope John XXIII *Mater et Magistra* (1961) on the other. In the formulations of the document *Izberi življenje* (2001) the tendency of the Slovene Catholic Church back to reinstatement of integrism is evident.

UDC 886.3-821:27-36

Božidar Debenjak

Did Mary Magdalene die in Provence?

Janez Vajkard Valvasor in his extensive work *Slava Vojvodine Kranjske* (*The Glory of the Duchy of Carniola*), in treating karst caves described the cave at Socerb, its surroundings reminding him of Provence and the cave of Sainte Baume, so he described that too. His assistant Erasmus Francisci (pseudonym), a Protestant nobleman from Lübeck, added a historical and religious commentary plac-

ing the story of Mary Magdalene in Provence among unfounded legends whereas the story about the hermit Servul (who is supposed to have lived for some time in the Socerb cave) is allowed a touch of probability. Francisci makes a strict differentiation between questions important for faith and questions that are interesting for interpretation, but not decisive for faith. In these questions he gives equal weight to Lutheran and Roman Catholic interpreters, and delves richly into the Church Fathers that are common to both confessions. When disproving the legend from which the Dominicans live, managing Sainte Baume as a centre of religious tourism, he places the reader as judge between the arguments for and against. He opens up theological questions which have not lost their relevance up to the present day.

UDC 27-312.47:27-36

Marko Kerševan

The worship of Mary and popular religiosity: the Protestant view from Trubar to the present day

In Catholic Christianity Mary and the worship of Mary represent a privileged sphere where ecclesiastical and popular religiosity meet. People from different social positions, monks and medieval knights, celibate priests and married women, rulers and simple people, the young and those in »the hour of death« have invested in and drawn from the image of Mary, have fashioned it and re-fashioned it according to their needs, troubles and hopes. Nevertheless we could say that in religious history Mary has been especially linked with the unprivileged, lower social strata, with women, and oppressed people. Official church religion and popular religiosity do not exist one without the other, or one bypassing the other, but they fertilize and encourage each other, but also each controls and "filters" the other. It depends on the social, cultural and political context which side predominates and when, in which direction the influence is stronger, when mutual connections are central and when tensions, divergences and conflicts. The diversity and interweaving of the ecclesiastical and the popular in the worship of Mary is illustrated in the article by the examples of three Marian shrines and pilgrimage routes (Sveta gora pri Gorici, Brezje and Fatima). The image of Mary in Protestant Christianity is bound to what is written in the Bible: Mary is an example of faith as trust. Expressed in a simile: she is like "a spring of the pure gospel" in contrast to the wide and deep pool of Marian worship in ecclesiastical and popular religiosity, in which are mixed currents of theological speculation, the heritage of different religions, mysticism, magic, cosmology; of ecclesiastical and secular politics; of elementary folk emotion and refined artistic creation; of

religious imagination both spontaneous and aroused and cultivated by the church, imagination that is bound to different archetypes of human spirituality on the one hand and human needs and pressures on the other. Faced with Mary, we see the power and the weakness of Protestant Christianity: is it able with the simplicity of its (understanding of the) gospel message about God and man to stand fast against the flood of words and images?

UDK 23/28:27-31

Vinko Ošlak

Christus oder Christentum

So wie Darwinismus nicht gleich Darwin ist, nämlich das, was Darwin wirklich geschrieben und gemeint hat; wie Marxismus nicht gleich Marx ist usw., ist auch Christentum nicht schon gleich Christus im Sinne seiner Lehre. So steht Catechismus, welcher auch immer, für das Christentum, welches auch immer – das Evangelium und die ganze Bibel aber für Christus. So ist ein neugeborener Christ nicht durch das Christentum, dem er angehört, durch den Catechismus, der das Christentum beschreibt und definiert, sondern allein durch Jesus Christus und durch sein Wort in der Bibel bestimmt. Es herrscht ein Irrtum, dass das Katholische dem Christlichen gleichzusetzen wäre. Falsch wäre aber auch das Christliche mit dem Protestantischen oder mit dem Reformatorischen gleichzusetzen. Was ist dann das Wesen der Lehre Christi? Es sind drei Begriffe, wie Paulus sie schildert (1 Kor 13,13): Glaube – Hoffnung – Liebe, die das eigentlich Christliche ausmachen. Der Glaube, dass Jesus der Herr, Christus ist; die Hoffnung, dass man so wie er wieder aus den Toten ins ewige Leben auferstehen wird, weil man durch den Glauben neugeboren und gerettet ist; die Liebe, die Gott zuerst hatte und seinen Sonn auf die Welt geschickt hat, um die Menschen zu erlösen, und als die Wirkung des Heiligen Geistes in jedem Christmensch gute Werke vollbringt. Das Problem der staatlich anerkannten und privilegierten Kirchen im Vergleich mit der Gemeinde Christi, die nur auf Christus ausgerichtet und nur von ihm abhängig ist, nur seine Anerkennung sucht. Die wechselseitige Auswirkung zwischen Religionen und politischen Systemen. Der Blick auf Christus aus der Sicht eines Christmensch und aus der Sicht eines pragmatischen Herrschers. Die Abhandlung schließt mit einer Vision von Slowenien unter der spekulativen Voraussetzung, dass Primus Truber, der slowenische Reformator, nicht des Landes verwiesen wäre und seine Pläne verwirklicht...

UDK 261.8:27(430)"1933/1945":322

*Leon Novak***Bekennende Kirche**

Nachdem die Nationalsozialisten die Herrschaft im Jahr 1933 übernommen hatten, entstand auch in der Evangelischen Kirche Deutschland die Gefahr der Gleichschaltung. Bereits im Jahr 1932 war es in der zersplitterten evangelischen Kirche zur Bildung der Bewegung der Deutschen Christen gekommen. Sie wurde unter anderem auch von Mitgliedern der NSDAP gebildet, die dem Aufruf von Gauleiter Kube folgten und sich in die Wählerlisten der Evangelischen Kirche eintrugen. Am 23. Juli 1933 gewannen die Deutschen Christen mit der Hilfe Adolf Hitlers die Kirchenwahlen und besetzten so die meisten und bedeutendsten Ämter der Evangelischen Kirche. Mit der Übernahme der Macht sowohl auf staatlicher als auch auf kirchlicher Ebene begannen die Deutschen Christen mit der Ausführung von Programmen, wie z. Bsp. der Euthanasie, des Arierparagraphen und der Ausübung der Theologie des sogenannten Positiven Christentums, das sich der jüdischen Wurzeln entsagte. Dieser Prozess stieß bei einem Teil der evangelischen Pfarrer (mehr als 7.000 im Jahr 1934) auf Missbilligung. Auf der Synode, die vom 29. bis 31. Mai 1934 in Barmen stattfand, wurde die Bekennende Kirche gegründet. Diese verweigerte der offiziellen Kirche der Deutschen Christen den Gehorsam und sah sich als die alleinige gesetzmäßige Evangelische Kirche in Deutschland. Das theologische Fundament bildeten die Barmen- Thesen, die die Gleichschaltung der Evangelischen Kirche der Deutschen Christen mit dem NS-Regime wie auch die Entfremdung der christlichen Lehre aufgrund der volksrassistischen Ideologie des Nationalsozialismus verwarfen. Die Bekennende Kirche war wegen ihrer abweisenden Haltung gegenüber Hitlers Regierung und Ideologie unerwünscht und wurde vom nationalsozialistischen Regime verfolgt. Die Pfarrer der Bekennenden Kirche wurden in Konzentrationslagern inhaftiert, zum Frontdienst berufen oder unter Hausarrest gestellt. Eine der schillerndsten Personen im Kirchenkampf gegen die Deutschen Christen und das Hitler-Regime war Dr. Dietrich Bonhoeffer. Im Jahr 1940 schloss er sich der Widerstandsbewegung um Generalmajor Hans Oster und Admiral Wilhelm Canaris, deren Ziel die Eliminierung Hitlers war, an. Im April 1943 fand die Gestapo bei Bonhoeffers Schwager Hans von Dohnany Dokumente, die auch Bonhoeffer belasteten. Er wurde im Gefängnis Berlin-Tegel inhaftiert. Kurz vor Ende des Krieges, am 9. April 1945, wurde Bonhoeffer im KZ Flossenbürg zusammen mit den Verschwörern des misslungenen Attentates auf Hitler, Admiral Canaris und Generalmajor Oster, erhängt.

UDC 929Vlačić Ilirik M.:284"15"

*Luka Ilić***Matthias Flacius Illyricus in the Theological Controversies of the Sixteenth Century**

The Croatian-born Lutheran theologian Matthias Flacius Illyricus (1520-1575) was one of the most prolific polemicists and authors in the second half of the sixteenth century. Flacius, who spent his adult life mostly within the Holy Roman Empire of the German Nation, was involved in theological controversies both in print and in person. This article examines some of the most important polemics Flacius was involved in, introducing the protagonists of the debates and focusing on how or why they erupted. The central issues at stake and when relevant, the outcomes also receive detailed attention. Flacius participated in the Adiaphoristic Controversy, criticizing Philipp Melancthon and those who were involved in negotiating a religious compromise with the Roman Catholic Church and the secular authorities in order to put an end to violence that erupted in Germany after Martin Luther's death. For Flacius, the concessions made on liturgical issues regarding the celebration of the Mass, the wearing of vestments, the use of candles or litany processions had gone too far. These were among the reasons that eventually led Flacius to resign from his teaching position and leave Wittenberg in 1549 – a decision he later explained as a matter of conscience and a defense of the freedom of the church. In the Majorist Controversy he debated Georg Major's claim that good works are necessary for salvation. The Osiandrist Controversy set him against Andreas Osiander from Königsberg, who was arguing that justification comes to man by God's indwelling or infusion instead of forensically, that is, being given to the believer through faith alone (*sola fide*), which is a gift from God. Flacius also disagreed strongly with Kaspar von Schwenckfeld's spiritualist interpretation of the Eucharist and with his views concerning the role of the Bible and the preached word. The two of them each authored several publications refuting the other's theses. The Second Sacramentarian Controversy involved a large number of Lutheran and Reformed theologians from German and Swiss territories. Flacius entered the already ongoing debate in print, primarily against Theodore Beza of Geneva. The central issue regarded the nature of Christ's presence in the elements of the Lord's Supper. The Synergistic Controversy with Johann Pfeffinger on one side concerned the freedom of the human will. In his quest to uproot synergism and its emphasis on the cooperation of human will in salvation, Flacius proclaimed that we as human beings are fully depraved and evil, and therefore are unable to contribute to our conversion, which should come only by grace (*sola gratia*). However, he went one step further and stated that sin has so completely corrupted the human being that our original *imago Dei* has been changed and now we are nothing else

SYNOPSIS, ZUSAMMENFASSUNGEN

than the image of the devil. This formulation drew attention from Flacius' theological opponents and led to the Flacian Controversy, where the role and impact of original sin on the human being stood at the center of discussion. This article aims to present an insight into the nature of Flacius' theology in a chronological format through the controversies, which shaped its articulation. The author also makes the statement that Flacius' theology became increasingly radical with time, which can be traced in his written works. His uncompromising stances eventually contributed to the overall process of confessionalization in Early Modern Europe.

UDC 929Vergerij P. P. ml.(1498-1564)
284.1:94(450)“15“

Silvano Cavazza

»**Nenavadna osebnost**«. **Profil Petra Pavla Vergerija**

Po avtorju je odkritosrčno mnenje o Petru Pavlu Vergeriju (1498–1564) zapustil Heinrich Bullinger v pismu 30. marca 1562: »Gre za resnično nenavadno osebnost. Bil je škof in papeški nuncij; medtem se je spreobrnil k naši veroizpovedi, nato je prešel na stran luterancev, da bi ustregel Württemberškemu vojvodi. Sedaj pa bi rad nadaljeval na ta način.« Biografski pripetljaji so močno vplivali na Vergerijev sloves. Diskusij okrog njegovih del je bilo precej manj, čeprav je zapustil impozantno število italijanskih in latinskih besedil. Gre za zelo raznoliko produkcijo, nad katero je vedno lebdela obtožba lahkotnosti/površnosti. Vergerij se je rodil kot beneški podanik v Kopru, na njegovo poklicno pot pa je odločilno vplival položaj, ki ga je v Rimu dosegel njegov starejši brat Avrelj kot član pisarne papeža Klemenca VII. Postal je sodelavec papeške kurije in bil kmalu zadolžen za diplomatska poslanstva, najprej v Benetkah, kasneje na Dunaju in v Pragi na dvoru Ferdinanda I. (1533–1535). V Wittennbergu je imel razgovor z Luthrom. V tistih letih ni bil naklonjen protestantizmu in je bil zaskrbljen zaradi širjenja reformacije v Istri. Septembra 1536 je postal koprski škof. Poskušal je reformirati versko življenje in navade duhovščine. Tako kot Erazem je nasprotoval pobožnim praksam, ki so imele zgolj vnanji značaj. Toda ni se še pridružil idejam reformacije. Kljub temu so ga 1544 obtožili krivoverstva in ga poklicali v Rim, čemur pa se ni odzval. Na koncilu v Tridentu ga zaradi inkvizicijske preiskave niso hoteli sprejeti. To je najbrž bil odločilen preobrat v njegovem odnosu do rimske Cerkve. Italijo je zapustil, ko je že dopolnil 50 let. V Švici se s Calvinom nista ujela. Prav tako je vedno nasprotoval vsaki obliki verskega radikalizma, kakršen je bil značilen za anabaptizem. Gotovo pa ni bil podpornik verske tolerance. Jeseni 1553 se je na povabilo vojvode Krištofa preselil na Württemberško

in tam ostal do smrti. Nadaljeval je silovito uredniško in avtorsko dejavnost v italijanskem in latinskem jeziku pri Morhartovi tiskarni v Tübingenu, kjer je objavil prvi dve knjigi tudi Primož Trubar. Vergerij se je prvič osebno srečal s Trubarjem v Ulmu 1555. Rezultat tega srečanja je bila objava slovenskega prevo-da evangelija po Mateju istega leta. Slovenski uvod je podpisan s kratico V.T. (tj. Vergerij in Trubar). V službi vojvode Krištofa se je vrnil tudi v mednarodno po-litiko, po letu 1556 je obiskal vzhodno Prusijo, Litvo in Poljsko. Bil je tudi na Dunaju pri Maksimilijanu Habsburškem. Veliko knjig je objavil v Königsbergu. Vergerijeva verska prepričanja ostajajo težko določljiva tudi v drugem delu nje-govega življenja. Značilno za Vergerijeve spise v izgnanstvu je bilo vztrajno, ne-nehno in neizprosno nasprotovanje papeštvu. Prav v času, ko je bil v življenjski nevarnosti, je izjavljal, da je prepričan, da je storil prav, ko je zapustil Italijo, da je lahko »sledil in objel križanega Jezusa Kristusa«. Po številnih nesporazumih se je v zadnjih mesecih življenja spravil s Trubarjem. Po pričevanju Vergerijevega nečaka mu je bil slovenski reformator blizu in mu je nudil tolažbo v zadnjih trenutkih življenja, kot rojak.

UDC 929Dalmatin J.
821.1:274.5"15"

Lucijan Adam

Dalmatinov prispevek pri slovenski protestantski pesmarici

Dalmatinov prispevek pri razvoju slovenske protestantske pesmarice je bil odločilen. Pogojno je Dalmatin sodeloval že pri Trubarjevi »prvi« pravi pesma-rici iz leta 1567, zagotovo pa leta 1574, kar morda pomeni, da je Dalmatin opa-zoval »drugega očeta«, »učitelja« in »očeta v Kristusu« (»Vatter im Christo«) pri delu in se pri njem učil, verjetno že prav v začetku, pri rojstvu pesmarice. Leta 1575 je morda tudi na podlagi prevajanja celotnega Svetega pisma in načrtovanja izdaje *Biblije* v slovenskem jeziku sodeloval v Trubarjevih *Treh duhovnih pejsnih* in v njih objavil prevod šestih psalmov, od katerih je za 91. psalm Čerin ugotovil, da ga je mogoče šteti za Dalmatinovo avtorsko pesem na podlagi psalma. Hkrai-ti je v tej pesmarici že objavil večinski delež – šest od skupno enajstih pesmi. Leta 1579 je Dalmatin objavil svojo prvo pravo pesmarico, pri kateri je morda sode-loval – se vsaj posvetoval – s Trubarjem in ki jo, retrogradno gledano, verjetno lahko štejemo za vmesno postajo, most do pesmarice iz leta 1584, ki pomeni vrh Dalmatinovih uredniških, vsebinskih in oblikovnih prizadevanj pri razvoju slo-venske protestantske pesmarice. Tudi oblikovno je pesmarica iz leta 1584 do tistega časa najbolj opremljena – je ilustrirana in jo krasí 15 lesorezov. Dalmatin je z delom pri razvoju slovenske protestantske pesmarice nadaljeval delo, ki ga je

začel Primož Trubar. Dalmatinova prizadevanja je po vsebini, predvsem v količini objavljenih pesmi in številčnosti zastopanih avtorjev, dopolnil Felicijan Trubar s svojo pesmarico, izdano leta 1595. Njegova pesmarica je po obsegu besedil in številu strani najobsežnejša slovenska protestantska pesmarica. Tradicijo slovenske protestantske pesmarice je moč slediti tudi v ohranjeni prekmurski, t. i. *Martjanski pesmarici*, v kateri so se ohranile tudi Dalmatinove pesmi.

UDK 929Vlačič M.
239:284.1“15“

Hans Peter Großhans

Vlačič in Božja beseda: spor s Kasparjem Schwenckfeldom

S svojim *Ključem Svetega pisma* je Matija Vlačič Ilirik pomembno prispeval k razvoju hermenevtike v teologiji, filozofiji in humanističnih vedah sploh. Njegov prispevek je splošno priznan. Vlačič pa se je spoprijemal s hermenevtsko problematiko že pred *Ključem* (1567), med drugim v polemiki s Kasparjem von Schwenckfeldom med letoma 1551 in 1559. V tej polemiki je prikazal svoje razumevanje Božje besede in ustrezne interpretacije *Svetega pisma*. Iz nje lahko spoznamo specifičnost Vlačičevega tolmačenja *Svetega pisma*. V središču spora s Schwenckfeldom je bil odnos med Besedo in Duhom tako z ozirom na krščansko vero, njen nastanek in opredelitev kot glede samega tolmačenja *Svetega pisma*. Za Vlačiča je značilno pojmovanje, da Bog svojega Duha ne daje brez posredovanja (medija). Pri tem se sklicuje na Rim 10,17: »Vera po oznanilu, oznanilo pa po Kristusovi besedi.« Vlačič ima Božjo vezanost na te medije za svobodno Božjo odločitev, ne pa za človeško konstrukcijo. Z vidika teologije učlovečenja (utelešenja, inkarnacije) lahko vidimo v Vlačiču predhodnika hermenevtske teze v evangeličanski teologiji 20. stoletja, po kateri je Bog s svojim prihodom na svet hkrati *prišel do besede*. Za Vlačiča je pomembno tudi strogo zavračanje razlike med dobesednim in duhovnim smislom *Svetega pisma*. Prav takšno razlikovanje po njegovem zastira jasnost svetopisemskih sporočil in onemogoča gotovost, ki bi jo lahko nudila. Kot tudi kasneje v *Ključu* Vlačič svoje hermenevtike nima za poseben teološki nauk, čeprav jo je razvil ob *Svetem pismu*; veljala naj bi tudi za razumevanje drugih tekstov. Kakor vsaka druga knjiga je tudi Biblija jasna in razumljiva – nikakor ni knjiga s sedmimi pečati. To je pogoj, da lahko spoznanje Boga – kot vsako drugo spoznanje – prodre do človekovega srca prek čutil. Vlačičevo temeljno prepričanje o teologiji stvarjenja – povsem luteransko – je, da Bog v odnosu z ljudmi ne zaobide ustvarjene človeške narave, temveč komunicira s človekom v skladu z njo.

UDC 141.32:929Kierkegaard S.

*Cvetka Hedžet Tóth***Subjektivnost onstran (tostran) subjekta**

Ob 200. obletnici rojstva Sorena Kierkegaarda se članek ukvarja z eno najbolj izstopajočih Kierkegaardovih misli, da je subjektivnost, ki je notranjost, resnica. Tako je subjektivnost sredstvo za prisvajanje samega sebe in hkrati samoohranjanje. Izbira in odločanje sta izključno stvar svobode, strast svobode pa je kot absolutna izbira; poudarek je na tem, da gre za absolutne odločitve, absolutna dejanja in ne za odločitve v imenu absoluta! Taka odločitve prihaja iz notranjosti, je kot delujoče načelo subjektivnosti, ki nikdar ni brez svobode. Lastni jaz je svoboda in tukaj nas Kierkegaard prepričljivo nagovarja s strastjo svobode, ki je in ostaja stvar izbire, in poudarja, da »jaz ne ustvarjam lastnega jaza, ampak izbiram svoj jaz. Zato, čeprav je narava ustvarjena iz nič in čeprav sem jaz sam kot neposredna osebnost ustvarjen iz nič, sem kot svobodni duh rojen iz načela neprotislovnosti, a sem rojen tako, da sem izbral samega sebe.« Članek posebej poudarja, da je po Kierkegaardu tudi zlo človekova izbira, kajti: »Dobro postane dobro s tem, da ga jaz hočem, drugače ga ni. To je izraz svobode; prav tako pa je z zlom: zlo biva takrat, ko ga jaz hočem.« Kot da bi s svobodo stopali v zgodovino, časovnost, ta pa je predvsem človeška. Je zgodovina po Kierkegaardu bolj zazrta v prihodnost kot večnost – tu nam ni pustil dokončnih odgovorov, ker njegovo življenjsko snovanje tudi ni bilo v to usmerjeno. Kjer pričakujemo, da bo kaj absolutnega, božjega jamčilo naše odločitve, tam nas Kierkegaard opozarja, da gre vedno in najprej za svobodo; tudi takrat, ko množice jurišajo na nebo v imenu pravičnosti, enakopravnosti. Posamičnik, eden najbolj Kierkegaardovih nosilnih pojmov, se bori za svobodo, in ko se bori za svobodo, se bori »za prihodnost, za ali-ali«.

UDC 930.85“15“:929Trubar P.

94(497.4):28

*Vincenc Rajšp***Predgovor h knjigi Noviga testamta pvsledni deil**

V prispevku je predstavljen Trubarjev slovenski predgovor k *Noviga testamta pvslednemu deilu* (1577) v širšem okviru Trubarjevih predgovorov v slovenskem in nemškem jeziku k objavam svetopisemskih prevodov *Nove zaveze* in še posebej nemškega predgovora v isti knjigi. Trubar sicer šteje v krog slovenskega jezika tudi plemstvo, kljub temu nagovarja plemstvo v nemškem jeziku, slovensko

POVZETKI

prebivalstvo pa v slovenskem. V predgovorih posveča Trubar pozornost različnim temam. V *predgovorih k Noviga testamenta pvslednemu deilu* predstavlja kot posebno nevarnost za Cerkev, ki ji pripada, razkošno življenje plemstva in meščanov, koristoljubno prestopanje v papeško Katoliško cerkev ali v muslimansko vero, zanemarjanje branja *Svetege pisma* ter mlačnost, ker nekatere osebnosti reformacije Luthrove smeri premalo odločno odklanjajo Katoliško cerkev.

UDK 279.1:271/279
273.4:305:262.14

Violeta Vladimira Mesarič
Žensko duhovništvo

Predavateljica je kot evangeličanska duhovnica in namestnica vojaškega vikarja v Slovenski vojski spregovorila o svojem poslanstvu (prim. Mesarič Jazbinšek, Duhovna oskrba med vojaki. *Stati inu obstati* 2012/15-16, 295-302), hkrati pa skozi zgodovino predstavlja pogled na žensko duhovništvo in sploh na žensko, upošteva različne vire in literaturo ter aktualne razprave, ki potekajo znotraj posameznih krščanskih cerkva, pa tudi izzive na ekumenskem področju oz. področju sodelovanja različnih krščanskih cerkva in iskanju enotnosti v različnosti.

UDC 272(497.4):272
262.4.276.6

Peter Kovačič Peršin
Slovenska Rimskokatoliška cerkev 50 let po 2. vatikanskem koncilu

Drugi vatikanski koncil je prinesel veliko upanje, da stopa Rimskokatoliška cerkev na pot preoblikovanja struktur in dialoga s svetom in da bo njena posodobitev bistveno prispevala k razreševanju velikih družbenih problemov, predvsem glede vzpostavljanja nove svetovne ureditve, ki bi temeljila na enakopravnosti narodov, stremela k ohranjanju miru v svetu in vzpostavila socialno vzdržno ureditev za vse družbe, razvite in zaostale. Danes prevladuje prepričanje, da je koncil uresničen le delno; temeljnega namena koncila Katoliška cerkev ni uresničila. Upravičena je ocena enega vidnih koncilskih teologov Hansa Künga, da je pokoncilska Cerkev stopila po smrti papeža Pavla VI. na pot restavracije. To se je zgodilo še v bolj radikalni obliki v tranzicijskih deželah, torej tudi v Sloveniji, ker

POVZETKI

gre tu tudi za revanšistično politiko, ki v procesu tranzicije v ozadju pridobitev socialistične socialne države predvsem vidi komunistično ideologijo. Razmere v Cerkvi na Slovenskem članek prikaže s podrobno primerjavo poglavij in točk Sklepnega dokumenta Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem *Izberi življenje* (2001) na eni strani in predvsem koncilске Pastoralne konstitucije o Cerkvi v modernem svetu *Gaudium et spes* ter okrožnice koncilskega papeža Janeza XXIII. *Mater et Magistra* (1961) na drugi strani. V formulacijah dokumenta *Izberi življenje* je razvidna tendenca slovenske Katoliške cerkve po vrnitvi k restavraciji integrizma.

UDC 886.3-821:27-36

Božidar Debenjak

Je Marija Magdalena umrla v Provansi?

Janez Vajkard Valvasor je v obsežni *Slavi Vojvodine Kranjske* ob kraških jamah opisal jamo pri Socerbu, njegova okolica pa ga je spomnila na Provanso in jamo Sainte Baume, zato je opisal tudi to. Njegov pomočnik Erasmus Francisci (pseudonim), protestantski plemič iz Lübecka, pa je dodal zgodovinski in religiološki komentar, s katerim je zgodbo o Mariji Magdaleni v Provansi uvrstil med neutemeljene legende, zgodbi o puščavniku Servulu (ta naj bi nekaj časa bival v socerbski jami) pa pustil pridih verjetnosti. Francisci strogo loči med versko pomembnimi vprašanji in pa vprašanji, ki so interpretativno zanimiva, niso pa odločilna za vero. V teh vprašanjih daje besedo tako evangeličanskim kot rimskokatoliškim interpretom, obilno pa posega tudi v cerkvene očete, ki so veroizpovedim skupni. Ko spodbija legendo, od katere živijo dominikanci, ki upravljajo center verskega turizma Sainte Baume, postavlja bralca za razsodnika med argumenti za in proti. Odpira teološka vprašanja, ki do danes niso izgubila aktualnosti.

UDC 27-312.47:27-36

Marko Kerševan

Marijino čaščenje in ljudska religioznost: protestantski pogled od Trubarja do danes

Marija in Marijino čaščenje je v katoliškem krščanstvu privilegirano področje srečevanja cerkvene in ljudske religioznosti. V Marijino podobo so vlagali in iz nje črpali, jo oblikovali in preoblikovali po meri svojih potreb, stisk in upanj

Ljudje različnih družbenih položajev, menihi in srednjeveški vitezi, celibatni duhovniki in poročene ženske, vladarji in preprosti ljudje, mladostniki in ljudje v »smrtni uri«. Vendar bi lahko rekli, da je bila Marija v verski zgodovini posebej povezana z deprivilegiranimi, nižjimi sloji, ženskami, zatiranimi ljudstvi. Uradna cerkvena religija in ljudska religioznost ne živita ene brez druge ali ena mimo druge, temveč se medsebojno oplajata in spodbujata, a tudi druga drugo nadzorujeta in »filtrirata«. Od socialnega, kulturnega, političnega konteksta je odvisno, katera stran kdaj prevladuje, v kateri smeri je vpliv močnejši, kdaj so v ospredju medsebojne povezave, kdaj pa napetosti, razhajanja in nasprotovanja. Raznolikost in prepletenost cerkvenega in ljudskega v Marijinem čaščenju je v predavanju ilustrirano s primeri treh Marijih svetišč in romarskih poti (Svete gore pri Gorici, Breziji in Fatime). Protestantško krščanska podoba Marije je zavezana zapisanemu v *Svetem pismu*: Marija je zgled vere kot zaupanja. Rečeno v prispodobi: je kot »studenec čistega evangelija« nasproti širokemu in globokemu tolmunu cerkveno in ljudsko religioznega Marijinega čaščenja, v katerem se mešajo tokovi teološke špekulacije, dediščine različnih religij, mistike, magije, kozmologije; cerkvene in posvetne politike; elementarnega ljudskega čustvovanja in prefinjenega umetniškega ustvarjanja; spontane in od cerkve negovane in spodbujane religiozne imaginacije, ki se veže na različne arhetipe človeške duševnosti na eni strani in človeške potrebe in stiske na drugi. Ob Mariji smo priča moči in šibkosti protestantskega krščanstva: ali lahko z enostavnostjo svojega (razumevanja) evangelijskega sporočila o Bogu in človeku vzdrži nasproti poplavi besed in podob?

UDK 23/28:27-31

Vinko Ošlak

Kristus ali krščanstvo z ozirom na katolicizem in protestantizem

Kakor darvinizma ne kaže enačiti z Darwinom, namreč v smislu, da bi zastopal tisto, kar je slednji resnično pisal in mislil, marksizma pa ne z Marxom itn, tako tudi krščanstvo ni istovetno s Kristusom glede njegovega nauka. Zato sodi katerikoli si že bodi Katekizem h kateremkoli si že bodi krščanstvu, evangelij in celotno Sveto pismo pa h Kristusu. Tako tudi novorojenega kristjana ne določa krščanstvo, kateremu mu pripada, ali katekizem, ki to krščanstvo opisuje in definira, temveč samo Kristus Jezus in njegova beseda v Bibliji. Splošno razširjena zmotna je enačenje med katolicizmom in krščanstvom. Prav tako zmotno pa je krščanstvo enačiti s protestantizmom ali reformacijo. Kaj je torej bistvo Kristusovega nauka? Zajamemo ga lahko s tremi pojmi, ki jih našteje apostol Pavel (1 Kor 13,13), in to so vera, upanje, ljubezen. Vera, da je Jezus Gospod, Kristus.

Upanje, da bomo, kakor je bil on obujen od mrtvih, tudi sami od mrtvih vstali v večno življenje, ker smo po veri novorojeni in rešeni. Ljubezen, s katero nas je prvi ljubil Bog, ki je na svet poslal svojega Sina, da bi nas odrešil, in ki kot delovanje Svetega Duha v slehernem kristjanu povzroča dobra dela. Razprava obravnava tudi sledeča vprašanja: Problem državno priznanih in privilegiranih cerkva v primerjavi s Kristusovi skupnosti, ki v odvisnosti od njega za njim hodi in si želi le njegovega priznanja. Vzajemno pogojevanje/omogočanje religij in političnih sistemov. Pogled na Kristusa z vidika Kristusovega učenca in z vidika (pragmatičnega) vladarja. Avtor razpravo sklene z vizijo o drugačni Sloveniji pod spekulativno predpostavko, da Primožu Trubarju ne bi bilo treba v nemško izgnanstvo, in bi bil lahko uresničil svoje načrte ...

UDK 261.8:27(430)“1933/1945“:322

Leon Novak

Izpovedujoča cerkev, Bekennende Kirche

Ko so nacionalsocialisti leta 1933 prevzeli oblast, se je tudi pri Evangeličanski cerkvi Nemčije pojavila nevarnost uistosmerjanja. Med razdrobljeno evangeličansko Cerkvijo se je leta 1932 pojavilo versko gibanje Nemških kristjanov. Sestavljali so ga tudi člani nacionalsocialistične stranke, ki so sledili pozivu gauleiterja Kubea in se vpisali na volilne liste Evangeličanske cerkve. Ob pomoči Adolfa Hitlerja so 23. Julija 1933 zmagali na cerkvenih volitvah in tako zasedli večino pomembnih funkcij Evangeličanske cerkve. S prevzemom oblasti na državni in cerkveni ravni so začeli izvajati svoje programe, kot so evtanazija, arijski paragraf ter uvajanje teologije t.i. pozitivnega krščanstva, ki se je odpovedala judovskim koreninam. Ta proces je med skupino evangeličanskih duhovnikov (več kot 7000 v letu 1934) naletel na neodobranje. Na sinodi, ki je potekala od 19. do 31. maja 1934 v Barmenu, so ustanovili Izpovedujočo cerkev. Ta je zavrnila poslušnost uradni cerkvi Nemških kristjanov in samo sebe smatrala kot edino zakonito Evangeličansko cerkev v Nemčiji. Teološki temelj so ji ustvarile Barmenske teze, ki so zavrgle tako uistosmerjanje Evangeličanske cerkve Nemških kristjanov z nacističnim režimom kakor tudi izkrivljanje krščanskega nauka na podlagi narodno-rasistične ideologije nacionalsocializma. Izpovedujoča cerkev je bila pri nacistih zaradi svojega odklonilnega stališča do Hitlerjeve vlade in ideologije nezaželen in nacisti so jo preganjali. Duhovnike Izpovedujoče cerkve so zapirali v koncentracijskih taboriščih, jih mobilizirali kot vojake na fronto ali postavili v hišni pripor. Ena izmed izstopajočih oseb v cerkvenem boju proti Nemškim kristjanom in Hitlerjevemu režimu je bil Dr. Dietrich Bonhoeffer. Leta 1940 se je pridružil odporiški skupini, ki sta jo vodila generalmajor Hans Oster in ad-

miral Wilhelm Canaris, katere cilj je bil nasilna odstranitev Hitlerja. Aprila 1943 je Gestapo našel pri Bonhoefferjevem svaku Hansu von Dohnanyiju dokumente, ki so ga obremenili. Bonhoeffer je pristal v zaporu Berlin Tegel. Tik pred koncem vojne (9. april 1945) so Bonhoefferja v taborišču Flossenburg skupaj s snovalci neuspešnih atentatov na Hitlerja, admiralom Canarisom in generalmajorjem Osterjem, obesili.

UDC 929Vlačič Ilirik M.:284“15“

Luka Ilić

Matija Vlačič Ilirik v teoloških kontroverzah 16. stoletja

Evangeličanski teolog hrvaškega rodu Matija Vlačič Ilirik (1520–1575) je bil eden najbolj plodnih mislecev in polemikov druge polovice 16. stoletja. Vlačič, ki je večino svojega polnoletnega življenja preživel znotraj meja Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti, se je teoloških polemik udeleževal tako v pisni obliki kot v živo. V pričujoči razpravi avtor pretrese nekaj najbolj pomembnih kontroverz, ki so vključevale Vlačiča, predstavi njihove protagoniste in se še posebej osredotoča na vprašanje o razlogih zanje. Temeljito obdela glavna sporna vprašanja in tudi končne izide polemik, kolikor so relevantni. Vlačič se je udeležil adiaforistične kontroverze, pri čemer je kritiziral Philippa Melanchthona in druge, ki so z rimskokatoliško cerkvijo in svetnimi oblastmi skušali doseči kompromis, ki bi zaježil nasilje, ki je izbruhnilo po smrti Martina Luthra. Pri liturgičnih vprašanjih glede obhajanja maše, svečanih oblačil, rabe sveč ali prošnjih sprevodov so za Vlačiča s popuščanjem šli predač. Zaradi teh in podobnih razhajanj se je Vlačič leta 1549 tudi odpovedal svojemu položaju profesorja v Wittenbergu. To odločitev je pozneje razlagal kot stvar vesti in obrambe cerkvene svobode. Znotraj majoristične kontroverze je polemiziral z Georgom Majorjem, ki je trdil, da so dobra dela za odrešenje nepogrešljiva. V primeru Osiandrove kontroverze se je postavil po robu Andreasu Osiandru, ki je Luthrovo forenzično pojmovanje opravičenja, po katerem Bog pravičnost človeku daje samo po veri (*sola fide*), ki je Božji dar, skušal nadomestiti s pojmovanjem opravičenja po Božjem bivanju v človeku. Vlačič se je odločno zoperstavil tudi spiritalističnim pojmovanjem Kasparja von Schwenckfelda, tako glede Schwenckfeldove razlage evharistije kot glede njegovih pogledov na vlogo *Svetega pisma* in pridigane Božje besede. Oba sta objavila več spisov, v katerih sta izpodbijala teze drug drugega. Druga kontroverza o zakramentih je zajela večje število luteranskih in reformiranih teologov iz švicarskih in nemških dežel. Vlačič se je v polemiko, ko je ta že potekala, vključil s spisi, ki jih je uperil predvsem proti stališčem Theodorja Beze. Pri tem je bilo centralno vprašanje Kristusove navzočnosti v elementih Gospo-

POVZETKI

dove večerje. Sinergistična kontroverza z Johannom Pfeffingerjem je zadevala vprašanje svobodne volje. Pri svojem prizadevanju, da bi izkoreninil sinergizem in sinergistični poudarek na sodelovanju človekove volje pri odrešenju, je Vlačič človeka razglasil za popolnoma skvarjenega in hudobnega, s tem pa nezmožnega, da bi kakor koli prispeval k svojemu spreobrnjenju, do katerega lahko pride le po milosti (*sola gratia*). Pri tem pa je šel še korak naprej in zatrdil, da je greh človeka tako celovito spridil, da se je naša izvorna *imago Dei* spremenila v podobo hudiča, tako da od prvotne ni ostalo nič. Ta formulacija je pritegnila pozornost Vlačičevih nasprotnikov in sprožila Vlačičevo kontroverzo, pri kateri je bil središčno vprašanje diskusije izvorni greh ter učinki in moč, ki jih ima ta v odnosu do človeka. Namen pričujočega članka je podati prikaz Vlačičeve teologije v kronološkem zaporedju kontroverz, ki so formirale njeno artikulacijo. Avtor tudi pride do sklepa, da se je Vlačičeva teologija s časom radikalizirala, čemur lahko sledimo skozi njegove spise. Njegova brezkompromisna stališča so slednjič prispevala k splošnemu procesu konfesionalizacije zgodnje novoveške Evrope.

Prevod povzetkov v angleščino: *Margaret Davis*
Bibliografska obdelava: *dr. Alojz Cindrič*